ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ЗООТЕРАПИЯТА И ПРИЛОЖЕНИЕТО Й КАТО ЕЛЕМЕНТ ОТ РЕХАБИЛИТАЦИЯТА

Виктория Георгиева, Даяна Георгиева, Цветан Тотев

Студенти трети курс
УНС "Рехабилитатор", Медицински колеж, Медицински университет - Варна
Методичен ръководител: ас. Донка Николова

IMPACT OF PET THERAPY AND ITS APPLICATION AS A PART OF REHABILITATION

Victoriya Georgieva, Dayana Georgieva, Tzvetan Totev

Students in third course
Rehabilitation, Medical College, Medical University - Varna
Methodical coach: asst. Donka Nikolova

РЕЗЮМЕ

Зоотерапията, или терапия, асистирана от животно, е структурирана програма за интервенции или грижи, които един терапевт осигурява на своя пациент с помощта, или в присъствие на животно. Нейната цел е да поддържа или подобрява здравето на хората страдащи от различни нарушения, както физически, така и когнитивни, прихологични или социални.

***Цел:** популяризирането на зоотерапията и включването и като елемент от рехабилитацията*

Според видовете животни се различават и терапиите. По-известните сред тях са: хипотерапия (лечение с коне), канистерапия (с кучета), делфинотерапия (с делфини), фелинотерапия (с котки), апитерапия (пчелни продукти и пчели), асинотерапия(магарешка терапия), както и терапии с овце, прасета, аквариумни рибки, зайци, костенурки, еноти и др.

Зоотерапията е добра с това, че няма противопоказания, освен алергия към животни с козина. Ползите от зоотерарапията се достигат благодарение на ролята на животното като катализатор, което спомага за промяна на поведението на индивида и позволява то да бъде използвано като инструмент за проекция. Ползите могат да са на физическо или психическо ниво - сърдечно съдова система, стрес, концентрация, подобряване на физическото състояние и т.н. Самочувствието и самооценката се повишават, задоволява се необходимостта на човека от „безусловната обич", връзката с природата се задъл-

ABSTRACT

Zoo therapy, or therapy assisted by animals is a structured program for interventions and care, witch is provided by the therapist to his patients with the help or in presence if an animal. The aim of zoo therapy is to maintain or improve men's health when suffering different pathologies, on a physical, cognitive, psychological or social level.

Purpose: Popularization of zoo therapy and considering its use as element of rehabilitation.

According the kind of animal we distinguish different zoo therapies. More popular amongst them are: hyppotherapy (therapy with horses), canistherapy (therapy with dogs), dolphinothetapy, felinotherapy (with cats), apitherapy (with honey bees and hive's products), asinotherapy (therapy with donkeys) and also therapies with sheep, pigs, aquarium fish, rabbits, turtles, raccoons etc.

Zoo therapy is appreciated for not having side effects, except allergies from fur animals. The benefits from the zoo therapy are attained thanks to the role of the animal being a catalyst, wich helps changing the behavior of the patient and allows it to be used as a projection instrument.

The benefits can be on physical or psychological levels, heart and blood circulatory system, stress, concentration, improvement of physical condition etc. The self-esteem and auto correction improve men's need of unconditional love is satisfied, and the connection with Nature deepens. In general, with a good methodology all animals can positively influence one's physical and psychological health.

бочава. По принцип при умел подход, всички животни могат да повлияят положително върху здравето и психичното състояние на човека.

Ключови думи: *зоотерапия, животни, рехабилитация*

Keywords: *zoo therapy, animals, rehabilitation*

В борбата си с болестите човечеството е изпробвало много различни методи и терапии, като се започне с баенето и се завърши със свръхновите синтетични лекарствени средства и изкуствено отгледаните органи (22). Днес, въпреки развитието на ортодоксалната медицина, все повече хора се обръщат към нетрадиционните методи за лечение. Един от най-приятните сред тях е анималотерапията (пет-терапия, зоотерапия), която се основава на общуването между човека и животните.

ИСТОРИЯ НА МЕТОДА

Първото официално заявление за пет-терапията (англ. pet therapy, от англ. pet – обобщено название на домашните любимци или англ. animal assisted therapy - animal - животно), като метод за лечение е било направено в края на XVIII век в психиатричната болница York Retreat в Англия. Като допълнение към процедурите пациентите били длъжни да се грижат за животни. Според думите на главния лекар, болните засилвали вярата в собствените си сили, когато се грижели за същества, по-слаби от тях самите.

Анималотерапията е цивилизован, научен лечебен и профилактичен метод на сериозни заболявания. Тя използва символи на животни: образи, рисунки, приказни герои, играчки, както и искински животни, общуването с които е безопасно (1).

Анималотерапията придобива широка популярност благодарение на американския детски психиатър Борис Левинсон през 1964 г., когато е бил подпомогнат в работата си с дете-аутист от собственото си куче (9). Детето само е помолило, вместо сеансите, да си поиграе с кучето и напразните дотогава усилия на психиатъра да подобри състоянието му изведнъж се увенчали с успех. По-късно неговият опит е бил продължен от психиатрите Сам и Елизабет Корсон от Охайо – те предложили на пациентите си да си изберат приятел от близкия приют за кучета и ежедневно да прекарват известно време с него. Само след 15 дни много участници в експеримента са забелязали, че се чувстват по-добре, по-спокойно и уверено.

Днес зоотерапията става все по-популярна и навлиза като обособена и пълноценна техника за лечение на множество болестни състояния (20,26,30). Засяга широк възрастов спектър от пациенти, от малки деца до гериятрията и се прилага в училища, болници, ферми за зоотерапия. В много страни правителствата отделят пари за развиване на това направление. Очаква се в скоро време на места тази услуга да бъде включена в стандартните застраховки, а към зоопарковете и делфинариумите се откриват специални кабинети, в които може да се общува с животните. В аптеките в Лондон са започнали да продават бели котета, които се използват с не по-малък успех от витамините и антидепресантите.

Канистерапия – лечение с кучета

Замисляли ли сте се, че докато разхождате четириногия си приятел, всъщност си правите една чудесна тренировка.Ежедневната разходка на кучето намалява вероятността от сърдечно-съдови и опорно-двигателни заболявания. Смята се, че чрез канистерапия успешно се лекуват истерии, неврози и психози**.** Кучетата имат и способността да предусещат епилептични припадъци и се стремят да накарат стопанина си да легне като го побутват леко, лаят и т.н. (14,31).

Фелинотерапия – лечение с котки

Котките също лекуват неврози, вибрациите от мъркането им действат изключително успокояващо, а учените смятат, че продължителното съжителство с котки укрепва имунната система. Поради изострената си чувствителност, котките бързо усещат, когато някой член от семейството е болен, и инстинктивно се навъртат около него и лягат на болното място. Така например, ако изпитвате болки в областта на корема и сложите домашното си коте да легне върху вас, е силно вероятно болките ви да изчезнат. Биополето на котките е изключително силно, което превръща котките в чудесни доктори на всякакви болежки.

Кучетата и котките са най-често използвани в зоотерапията (15). Благодарение на съществуващата връзка между хората и животните, домашният любимец може да подпомогне физическите, социалните, емоционалните и когнитивни функции. Освен че котките и кучетата имат ус-

покояващ ефект върху някои хора, контактът с тях и милването им може да помогне за развитието и подобряването на фината моторика. Други ефекти от терапията могат да включват (24):

- Подобряване на двигателната способност;
- Намаляване на тревожността или самотата;
- Подобряване на вербалната комуникация;
- Развитие на социални умения.

Терапията с домашни любимци може да бъде от полза при:

- пациенти, подложени на химиотерапия;
- пациенти в напреднала възраст;
- страдащи от болест на Алцхаймер или болест на Паркинсон.
- ветерани с посттравматично стресово разстройство
- жертви на инсулт или пациенти, подложени на физиотерапевтични процедури за възвръщане на двигателните способности;
- пациенти с нарушено психично здраве.

Хипотерапия (от гр. *hippo* - кон) – лечение с коне

Терапията с коне оказва благотворно влияние при хора с психични и неврологични проблеми, както и при страдащи от заболявания на опорно-двигателната система.Атеросклерозата, умствената изостаналост и заболяванията на стомашно-чревния тракт, също се повлияват добре от хипотерапията. В някои страни дори са създадени центрове за лечебна конна езда. Чрез хипотерапия се лекуват и някои психомоторни заболявания – загуба на равновесие и липсваща координация на движенията. Хипотерапията е от особено значение в рехабилитацията на деца с церебрална парализа. Терапевтичната езда намалява повишения тонус и увеличава мускулната сила, намалява степента на пареза и генерира двигателна активност.

Хипотерапията е ефективна и като спомагателен метод за възстановяване от различни травми, операции, както и заболявания на ставите и гръбначния стълб, особено в последните етапи от възстановителния период, когато е необходима повишена мускулна активност за възстановяване на мускулния тонус. Други показания за хипотерапия включват:

- Нарушена поза;
- Сколиоза (1-2 градуса)
- Неврози
- Остеохондроза;
- Хипертонична болест на сърцето (клас 1-2);
- Спондилоза (1-2 градуса);
- Афазия;
- Болестта на Даун и други генетично обусловени заболявания.
- Умствена изостаналост;
- Бронхиална астма (лека форма);
- Аутизъм; (8,16)
- Артрит и артропатии във фаза на дългосрочна ремисия;
- Следоперативно възстановяване на двигателната активност;
- Заболявания на вътрешните органи без обостряне (заболяване на белия дроб, чревни заболявания, ендокринни и метаболитни);
- Неврози и нервни разстройства (4, 10, 13)

У нас хиппотерапията е официално признат метод на лечение. В основата му лежат два фактора: психогенен и биомеханичен. Конят е животно, което изисква внимание и това позволява на пациентите да подобрят способността си да се адаптират към реалността, да се ориентират в пространството, да се концентрират. Ездата се използва успешно за лечение на гореизброените патологични състояния.

Противопоказанията за хипотерапия включват пациенти, които са с увеличили се симптоми на увреждане на централната нервна система, докато се лекуват, неопластични заболявания, спинална нестабилност, нестабилна спондилолистеза, или възпаление на костите и ставите (6). Установено е, че сърдечната честота на лица с тежки увреждания не е по-висока по време на терапевтична езда, отколкото при индивиди, които като деца не са били с увреждания, което води до потенциална необходимост от наблюдение на сърдечната честота по време на хипотерапията (7).

Делфинотерапия

Делфините се използват като средство за лечение в психотерапията. Контактът с делфини намалява психичното напрежение и увеличава способността за концентрация, което помага на деца с говорни проблеми (ако заекват или пък все още не са проговорили). Делфинотерапията се прилага и при деца, страдащи от церебрална парализа**,** аутизъм, синдром на Даун. Плуването с делфини разтоварва и успокоява хора, преживели някакъв стрес (природни бедствия, катастрофи и т.н.). Още едно неоспоримо достойнство на делфинотерапията е хидромасажът на вътрешните органи и кожата. Тайната се състои в това, че при движението си животните създават области на турбуленция чрез опашните си плавници.

Научни работници са установили, след анализ на кръвни проби преди и след делфинотера-

пия, че настъпват ясни промени в нивата на хормоните, ендорфините и ензимите (12). Как точно се случва това все още не е добре разбрано, но проучванията продължават в университекските центрове за изучаване на делфините.

Апитерапия

Апитерапията е лечение с пчели и пчелни продукти. Тя е вид зоотерапия, основаваща се на предположението, че съединенията в пчелните продукти може да лекуват различни заболявания. Към нея спадат лечението с прополис, мед, пчелно млечице, цветен прашец, суров мед, пчелна отрова (11).

Прополисът е естествено вещество, произвеждано от пчелите за покриване на вътрешността на кошерите си. При изследвания върху животни, някои от съставките му са показали антиоксидантни и противотуморни свойства, но все още липсват потвърдени данни за тестване при хора.

Мелитин е основен компонент на пчелната отрова. Според някои изследователи, мелитинът показва активност срещу раковите клетки ин витро.

Други, най-популярни форми на апитерапия са лечение с мед и прашец. Те най-често са под формата на таблетки, прах и инжекции. В Китай, суров мед се използва за директно нанасяне върху кожата при изгаряне, като антисептично и болкоуспокояващо средство.

Апитерапията крие и някои рискове от нежелани ефекти, като остри алергични реакции към ужилване или остър астматичен пристъп, при хора с алергии към мед. Хората с отслабена имунна система също трябва да бъдат внимателни за консумация на мед, тъй като в него може да се съдържат някои бактерии или гъбички.

Ужилването от пчели се е възприело като ефикасно лечение за редица заболявания, тъй като пчелната отрова е богата на изключително полезни за човешкия организъм вещества. От ужилвания от пчели добре се повлияват хора **с** множествена склероза, артрит, ревматизъм, подагра, псориазис, варикозно разширени вени**.** Пчелната отрова подобрява кръвообръщението, повишава имунитета, нормализира обмяната на веществата в организма.

Рибките също влизат в ролята на доктори Установено е, че съзерцаването на аквариум с рибки действа изключително успокояващо и води до намаляване на кръвното налягане и стреса. Специален вид риби пък лекуват редица кожни заболявания. В Турция се намира балнеологичен комплекс с минерални извори с температура от 37 градуса, където вирeят риби Гара Руфа. Те буквално почистват кожата ви от бактериите, причинители на заболявания и мъртви клетки от роговия слой на кожата (23).

Въздействие върху физическото здраве

Придружаващите животни могат да подобрят здравето на сърцето чрез понижаване на кръвното налягане и за регулиране на сърдечната честота по време на стресови ситуации. При проучване за 2002 г., изследователите измерват промени в сърдечния ритъм и кръвното налягане сред хората, които са имали куче или котка, в сравнение с тези, които не са, когато участниците са били подложени на стрес. Хората с куче или котка имат по-ниски стойности на сърдечния ритъм и кръвното налягане в покой в началото на експеримента, отколкото не-собствениците на домашни любимци (2).

Подобно изследване установи, че когато кучето е в стаята, кръвното налягане на човек се нормализира по-ефикасно в сравнение с популярни вид лекарства (ACE-инхибитори) (3).

Установено е и чрез други изследвания, че прост акт на галене на домашен любимец може да понижи кръвното налягане и холестерол (5).

Анималотерапия в неврологията

Все по-често се регистрира положителният ефект от анималотерапията в лечението на заболявания на нервната система. Показанията са следните: задържане на психическото и речево развитие при децата, посттравматичен стрес, нервна анорексия, детски аутизъм и церебрална парализа, синдром на хроничната умора. Високи резултати постигат лекарите, които използват делфинотерапия в лечението на пациентите си. При децата това се изразява в повишаване нивото на комуникативност, ускоряване процеса за усвояване на нови знания, стабилизиране на емоционалното състояние, развиване на мисленето. Известно е, че делфините имат уникалната способност за междувидова комуникация, лесно и с радост приемат контактите. Те усещат много точно настроението на човека, в резултат на което намират индивидуален подход към партньора си. Игрите с делфини са толкова интересни и същевременно естествени, че хората, които с години се опитват да се излекуват от нервните си проблеми, съвсем скоро започват да се чувстват по-добре. Широко се изследва и ролята на ултразвуковото въздействие на делфините. Доказано е, че ултразвукът подобрява потока на ферментите и хормоните през мембраните на клетките, което обяснява „обезболяващия" ефект от общуване-

то. Това е важно за пациентите с гръбначни проблеми (17, 19).

Фелинотерапията се използва като ефикасен метод за намаляване на стреса при нервно болните. Немските специалисти съветват хората, които са самотни, склонни към депресия или се оплакват от хронична умора, да си вземат котка. Според тях котките помагат на човека да удовлетвори потребността си от общуване, самореализация, предизвикват чувство за защитеност и доверие. В хода на проведените от Министерството на здравеопазването на САЩ изследвания, експертите отнасят котките към групата на противостресовите средства.

Животни и бременност

Бременността е извънредно отговорно и важно време за всяка жена, но и в това отношение е регистрирано положителното влияние на животните. Наличието в дома на куче или котка значително снижава риска от прееклампсия (повишено кръвно налягане и отоци при бременните). Жените, които общуват редовно с животни, страдат много по-малко от безсъние, тревожност или депресия, което е много важно за антепартум периода (25).

За жените, които по някакви причини не могат да държат в дома си животно, но искат да възстановят емоционалното си равновесие, са разработени специални програми в делфинариумите. Изключителната дружелюбност на делфините е способна да предизвика позитивни промени в поведението на човека. Тези хармонични и умни създания помагат да се придобие навик за релаксация, а пребиваването във водата дава усещане за лекота и свобода на движенията, отнема натоварването на ставите, а това влияе много благотворно на бъдещата майка и нейното дете. Жените, преминали курс по делфинотерапия, забелязват приток на нови жизнени сили и възможност да осъзнаят радостта на майчинството.

Условия и безопастност

За да бъде оптимално ефективна и пълноценна, терапията с домашни животни се прилага само от специалист в областта (20). Първата стъпка от терапията е правилният подбор на домашното животно. Типът, породата, размера, възрастта на животното и естественото му поведение се подбират в зависимост от конкретното заболяване и състояние.

Какви може да са страничните ефекти от терапия с домашни любимци?

Терапията може да предизвика нежелани реакции при хора, страдащи от алергии към животински пърхот или към животните като цяло. Най-големите рискове от терапията са свързани с безопасността и хигиената. Поради това, преди да бъде включено в терапевтична програма, животното трябва да отговаря на някои критерии:

- Да бъде обстойно прегледано от ветеринарен лекар, който да потвърди, че не страда от никакви болести и са му извършени всички задължителни имунизации;
- Да се поддава на обучение и контрол;
- Да бъде специално обучено според конкретните специфики на терапията;
- Да му бъде направена оценка на темперамента и поведението;
- Да отговаря на прегръдки и ласки от непознати
- Да не се стресира от подлоги, инвалидни колички, медицинска апаратура или бързи и хаотични движения.
- Да притежава маркировка или идентификационна яка, отличаваща ги като „специално".

Животните могат да бъдат преносители на паразити и някои инфекциозни заболявания. За да се сведе тази опасност до минимум, трябва да се вземат необходимите мерки за профилактика: външно и вътрешно обезпаразитяване и редовни ваксинации на питомците. Препоръчва се на бременните да мият старателно ръцете си след контакти с животни, а собственичките на котки – да дадат кръв за изследване за токсоплазмоза. Наличието на антитела говори за придобит имунитет, а тяхното отсъствие още веднъж напомня, че е необходимо изключително внимание (18).

За благоприятния изход от терапията е от изключителна важност и подходът към животното. Не бива да се допуска посегателство или злоупотреба. Обикновено терапията се провежда като кучето или котката се водят при пациента при всеки сеанс, но в някои случаи те могат да станат притежание на пациента. Това крие риск от проблеми със самочувствието, когато очакванията са били нереалистични, а понякога смъртта на такива животни предизвиква огромна скръб и чувство за вина при пациентите.

От всичко горенаписаното можем да извадим заключаение, че зоотерапията следва да бъде разглеждана като съмостоятелен и сериозен метод за рехабилитация, използван с успех отдавна в множество терапевтични методики, особено в САЩ и все повече в Европа и по света. Тя е универсален и достъпен метод на профилактика и лечение.

ЛИТЕРАТУРА

1. Анцупова И.И. Анималотерапия - Москва, “вокруг света”: журнал “ Вокруг света” N12 (2795) декабрь, 2006
2. Allen K., Blaskovich, Mendes WB (2002). Cardiovascular reactivity and the presence of pets, friends and spouses: the truth about cats and dogs. Psychosom Med. Sept-Oct; 64(5):727-39
3. Allen K., Shykoff BE, Izzo Jl Jr. (2001) Pet ownership, but no ace inhibitor therapy, blunts home blood pressure responses to mental stress. Hypertension. Oct; 38(4):815-20
4. Arenstein Georges-Henri, Lessard Jean. La zoothérapie - Nouvelles avancées, Option Santé, Canada, 2010
5. Hodgson K.a Barton L., Darling M., Antao V., Kim F. A. & Monavvari A. (2015). Pets ‘ impact on Your patients’ Health: Leveraging Benefits and Mitigating Risk. The Journal of the American Board of Family Medicine. 28(4),526-534
6. Lisinski P, Stryla W. The utilization of hippotherapy as auxiliary treatment in the rehabilitation of children with cerebral palsy. Ortop, Traumatol, Rehabil. 2001;3(4):538-540.
7. Mackay-Lyons M, Conway C, Roberts W. Effects of therapeutic riding on patients with multiple sclerosis: a preliminary trial... horseback riding. Physiother Canada. 1988;40(2):104-109.
8. http://autisme-et-zootherapie.e-monsite.com
9. http://en.benessere.com/psychology/articles/pet_therapy.htm
10. http://www.americanhippotherapyassociation.org
11. http://www.apitherapy.org/about-apitherapy/what-is-apitherapy /
12. http://www.balidolphintherapy.net/how-does-dat-work/
13. http://www.cerebralpalsy.org/about-cerebral-palsy/treatment/therapy/hippotherapy
14. http://www.demaindemaitre.ca/zootherapie-chien-montreal/
15. http://www.douglas.qc.ca/page/zootherapy
16. http://www.dunod.com/sciences-sociales-humaines/action-sociale-et-medico-sociale/enfants-et-adolescents/autisme-et-zootherapie
17. http://www.handiplanet-echanges.info/organisations/french-institute-zootherapy-en
18. http://www.healthline.com/health/pet-therapy#Overview1
19. http://www.hindawi.com/journals/ecam/si/894783/cfp/
20. http://www.institutfrancaisdezootherapie.com/accueil#.VyEQc1L0WFI
21. http://www.journalajst.com/sites/default/files/2421.pdf
22. http://www.journalajst.com/zootherapy-mankind-unexplored-segment-make-india-–-review
23. http://www.lavoixdunord.fr/Locales/Calais/actualite/Secteur_Calais/2011/07/15/article_se-sentir-comme-un-poisson-dans-l-eau-gr.shtml
24. http://www.mainsdanslapatte.com/EN/Animal%20Assisted%20Therapy.html
25. http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24968176
26. http://www.passeportsante.net/fr/Therapies/Guide/Fiche.aspx?doc=zootherapie_th
27. http://www.zootherapie.ca
28. http://www.zootherapie.sitew.ca/Types_de_zootherapie.D.htm#Types_de_zootherapie.D
29. http://zootherapia.com/english-greetings/
30. 30*http://zootherapiequebec.ca
31. https://raisonetcompassion.wordpress.com/2016/03/02/geriatric-zootherapy-fighting-elderly-isolation-one-dog-at-a-time-canis-bonus/
32. https://www.quora.com/Why-is-zootherapy-used-so-often-with-elderly-people